

gospodarske, obrtniške in narodne.

zhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrť leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrť leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 12. julija 1876.

Obseg: Žlahno sadje po odrezanih mladikah izrežati. — Zakaj ne rabimo oslov za poljska dela? — Torbica dobrih svetov za domače potrebe. — Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih. (Dalje.) — Poglejmo si malo Avstrijsko-Ogerske asekurance. — Ali je Avstrija še Habsburška monarhija ali že Bismarkova in Magjarska doména? — Turški Slovani — povsod trpini. — Sodba večne pravice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Žlahno sadje po odrezanih mladikah izrežati.

M. Kozin, zadnji čas grajščinski vrtnar v Ravnah na Notranjskem, je, opiraje se na spričala izvedencev v sadjereji, družbi kmetijski poročal, da mu je obveljalo po skušnjah dognati, da se dadó jabelka, hruške in druga sadna drevesa z odrezanimi mladikami množiti, tedaj brez navadnega cepljenja divjakov ali pa grubanja. Poslal je družbi na ogled tudi tri tako izrežena drevesica razne starosti, ki jih je oskrbnik družbenega vrta gosp. Fr. Šolmajer letošnjo spomlad ondi vsadil. Ta drevesica so imela lepe koreninice, pa tudi čedne vršičke. Odboru so sicer dopadle, al na vprašanje njegovo: kako šen pa je sad tako izreženih drevesic, ali je res tako žlahen, kakor sad onega debla, od katerega so bile mladike odrezane? — na to ni dobil odločnega odgovora.

Vrtnar Kozin zagotavlja in po pričah dokazuje, da po njegovem navodu vsajene mladike krepko rastejo in se v lepa drevesa razraščajo, sadú pa ni še videl in pokusil od tako po mladikah izreženih dreves, ki sadú ne morejo donašati pred 4. letom; vendar se pa nadja, da bo sad tak, kakor je na drevesih, katerim so mladike bile vzete.

Kozin popisuje to izrejo tako-le:

Za vsajenje mladík se pripravi poprej grêda, za katero se zemlja na kaka 2½ čevlja globoko dobro prekoplje.

Potem se od drevesa odreže mladika (veja) eno, k večemu dve leti stara; odreže naj se pa zmirom tikoma pri deblu; gladko odrezana mladika se potem posadí v pripravljeno grêdo in sicer tako, da se kake 4 palce globoko v tla zakoplje, kakih 5 palcev pa naj je iz zemlje gleda. Vršiček naj se mladiki pošev odreže, zemlja okoli nje pa kar najbolj mogoče trdo pohodi. Tako vsajeni mladiki je v suhem vremenu treba včasi prilivati. Se vé, če lepša je mladika izbrana, lepše bo potem drevó.

Najbolji čas mladike drevesom v ta namen odrezati, je v jeseni (to je meseca oktobra in novembra); zamore se pa to tudi storiti spomladi (sušca meseca).

Mladike po tem načinu ostanejo na svojem mestu in se ne presajajo. Če jih hoče kdo na drugo mesto djati, naj to stori v 3. letu.

Naj poskusijo drugi sadjerejci Kozinovo skušnjo, katera, če bi jo tudi žlahni sad potrdil — in to je

glavna stvar — bila bi zatega denarja vredna. Še prej pa pridemo do spoznanja tega, če nam č. Slapška sadjerejska šola, ali g. učitelj v Orehku, ali g. Postojnski okrajni glavar ali g. Leopold Dekleva, na katere se marljivi vrtnar Kozin sklicuje, da imajo že tako izrežena drevesca, svoje skušnje povedó.

Zakaj ne rabimo oslov za poljska dela?

Osel spada v konjski razpol. To vé vsak naravoslovec.

Columella, eden izmed prvih latinskih pisateljev v kmetijstvu, hvali med drugimi posebno osle Arkadiške, in omenuje kmetov v Boeociji in Libiji, ki z osli orjejo in jih na lahki zemlji kot izvrstne poljedelce hvalijo. Osla so že v Kanani za oranje upotrebovali, kakor se med drugim bere v pismih preroka Jesaija (30. 24. in 32. 26.)

Z ozirom na vse to se nam nehoté vriva vprašanje: „zakaj taki naši kmetje, ki nimajo velikega posestva, osla ne vpotrebujajo za poljska dela?“*)

Z majhnimi mrhami, kakor se sém ter tjé po deželah nahajajo, bi se pač osel srednje moči vsakako meriti mogel in bi na lahki zemlji za plug in brano pripraven bil, vrh tega pa tudi tovore in človeka nosil; čeravno ne velik, je vendar močne in trdne nature.

Še nekaj družega, kar osla priporoča, je pa tudi to, da ni kočljiv v hrani, ampak zadovoljen tudi s slabejo krmo, kar sta trdila že Columella in Varro, ki je rekel, da najrevniši kolón, kateri si ne more vola držati, lahko si drži osla.

Osel še lože strada, kakor revno cigansko kljuse. S tem pa ni rečeno, da osel utegne močan biti, če tudi lakoto trpi. To pa je nasproti res, da shaja osel s tako krmo, s katero ne more izhajati konj.

Kakor pa je osel občutljiv proti mrazu (kajti on je sin gorkih deželá), pa tudi zbirčen pri vodi, ravno tako dobro strpi največo vročino in veliko žejo.

Še to pa priporoča tudi osla, da ne postane lahko ušiv in garjev, pa tudi ni tolikim boleznim podvržen kakor konj, česar je že Plinij vedel, tedaj osel visoko starost doseže.

*) Na Vipavskem so nekđaj, kakor smo večkrat slišali, z osli orali; ali še orjó, ni nam znano, in dvomimo o tem zato, ker dandanes so Vipavci sploh zeló opustili osle. Zakaj? — naj nam pové kak Vipavec.

Lahko bi se naštelo — piše „Oesterr. Landw. Wochenblatt“ — še mnogo dobrih lastnosti (da je nekter osel svojeglaven in muhast, zato se ne sme ves oslovski rod obsoditi) na priliko, to, da veliko manj časa za spanje potrebuje, kakor kónj, in da se ne vtrudi tudi pri velicem in neprestanem delu, ako se le po potrebi s krmo oskrbuje in sicer dobro glešta; al naj zadostuje to, kar je bilo tû rečeno. Naj bi kmetijske družbe v tacih deželah, kjer imajo več oslov, na to delale, da se tudi za izrejo večih in močnejših oslov kaj storí, kakor se dela za povzdigo konjereje, govedoreje itd. Ko bi se iz Laškega, Francoskega, iz Heveške županije na Ogorskem itd. vpeljalo nekoliko krepkih oslov in oslic, ne bi bila ta skušnja brez koristi za kmetijstvo.

Prevdarite to kmetovalci, ki vprežne živine potrebujete za svoja gospodarska opravila!

Torbica dobrih svetov za domače potrebe.

Nabral in zapisal Lampe v Kremsu.

Kako iz steklenih posod plesnjobni duh odpraviti.

Steklena (glažovnata) posoda, ki se dolgo ni rabila, se navzame zopernega duhá po plesnobi, ki se težko odstrani. V tako posodo deni stolčenega, ravno izžganega oglja in napolni posodo z vodo. Ko si zmes v steklu dobro vrtil, pusti jo stati nekoliko časa v steklu. Za ravno to rabo so izvrstni tudi ajdovi otrobi.

Apno naredí les trpljiv in trd.

M. Lostal, francoski železniški podvzetnik, zelo priporočuje živo apno za trpljivost lesá. Les, ki ga rabi, dene v jame, nameče na-nje živega apna, ki ga potem počasi gasí; kolikor ga v zemlji rabi, pusti ga kakih 8 dni ležati. Tak les postane zelo trden in menda nikoli ne segnjije. Bukov les, na ta način pripravljen, rabijo v mnogih železnih tovarnah (fabrikah) za kladve in je menda tako trd kakor železo, zraven pa ostane vlačén. V Strasburgu gasé apno s kloroapneno vodo, s tem močijo les, ki se ga celó ogenj ne prime.

Lesena orodja trpé 10 do 15 let dalje, ako se namažejo s kuhanim lanénim oljem, v katerem je stopljene 10 do 50 odstotkov smôle.

Izvrsten prah za čiščenje kovinskega orodja

naredi se iz 2 lotov oglenokislega amonijaka, ki se raztopi v pičem maslicu vode in se primeša te kočini 1 funt dobro stolčene krede. Malo tega praha se dene na gobo ali mehko cunjico, s katero se lahko drgne kovinsko orodje; ko posušen prah obrišeš, se orodje lepo sveti.

Lak za orodje iz dragega lesa

se naredí iz 8 lotov sandaraka, 4 lotov šelaka, 2 lotov mastike, 2 lotov benzve smole, 4 lotov beneškega trpentina in 2 funtov špirita. Trdi kosci se stolčejo in v špiritu raztopé, potem se pridene trpentin in konečno se precedí skozi cedilni papir.

Kit za lepljenje statev iz gipsa.

V nasiteno galunovo raztopljino se dene kos gipsa, to se izžge in potem izmelje. Kedar hočeš prilepiti odbiti kos, naredí testó iz te moke in galunove vode. Tvarina postane trda kot kamen.

Klepanje kôse se lahko opustí.

7 lotov žvepljene kisline vlivaj s tankim curkom v 4 funte vode, ter vedno mešaj s stekleno palčico. V

to tekočino močena osla (brusilni kamen) nabrusi koso, ki dobro reže. Mešati se mora v lončeni posodi in hraniti v stekleni; paziti pa je treba, da otroci in drugi nevedni ljudje ne pridejo zraven, ker je ta zmes razjedna in strupna.

Kako se mravlje iz stanovanj odpravljajo.

Deni pižma (mošusa) v sobo, kjer so se mravlje pokazale, in kmalu bodo zapustile sobo.

Dober kup rudeča tinta.

8 lotov bražilike, 4 lote galuna, 1 kvart vode naj se kuha eno uro, potem precedi in prideneta 2 lota arabskega gumija.

Barva za perilo štempljati.

1 del cinobra, $\frac{1}{8}$ zdrobljenega železnega vitrijola se zmeša z lanénim firnežem kolikor treba, da se lahko s štempeljnom na perilo pritiska. Tako znamenje se iz perila ne zbríše lahko.

Galun v gorke vodi stopljen

prežene grilje, pajke in druge mrčese. 1 funt galuna se polije z gorke vodo in kuha toliko časa, da se galun raztopi, z gorke raztopljino se močijo koti in luknje, kjer biva mrčes.

Kako podgane pregnati

Kakor kava pečen bob, kateremu si nekoliko masti pridejal, se zmelje in postavi na pripraven kraj; skrbeti je treba, da je tudi voda blizo. Podgane se najedó in napijejo, potem poginejo.

Lep ali kit za navadno lončeno posodo.

Enaki deli trde smole in voska se raztopé pri majhnem ognju, potem se pridene toliko stolčenega živega apna, da vroča zmes še tekoča ostane. S tem zakitana posoda drži.

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih.

Po „Oesterr. Landw. Wochenblatt.“

(Dalje.)

Meseca junija.

Dné	Leta	
1.	1844.	so ustanovili prvo šolo za predivstvo v Simenau u pri Kreuzburgu na Nemškem.
1.	1848.	se je oklicala postava za odkup grajšinskih pravic v velikem vojvodstvu Sachsen-Weimar.
1.	1848.	se je oklicala postava za odpravo lovske pravice in vredbo varstva dreves proti oškodovanju divjaščine na Hesenskem.
1.	1850.	se je premenila postava o poljskem varstvu in dopolnil poljski policijski red na Pruskem.
2.	1628.	Wallenstein, zgodovinsko-znani vojvoda Friedlandski, ukaže, da se v Anklamu na Pomerskem mora pivo za njega iz pšenice kuhati, kakor so ga takrat navadno kuhali v južni Nemčiji, češ, da iz ječmena kuhanega (hmeljnega) piva, ki je bilo v severni Nemčiji navadno, ne more piti.
2.	1750.	se je rodil Franc Huber v Genfu, ki je prvi temeljito preiskaval natoro čebel.
3.	1762.	je vlada na Bavarskem ukazala zložbo razkosanih zemljišč.